

Mariana Mazzucato, De Waarde van Alles (2018)

Sinds 2008 is er een steviger podium voor politieke en economische denkers die de vrije marktwerking en het neoliberalisme ter discussie stellen. Deze ideologieën worden vaak als voedingsbodemp voor de financiële crisis gezien. Mede gegeven de klimaatcrisis, de voedselcrisis en de migratiecrisis zijn deze ideologieën, die decennia de economische politiek van het Westen hebben gedomineerd, op hun retour. Een van de gezaghebbende pleitbezorgers is de Italiaans-Amerikaanse econoom Mariana Mazzucato (MM). Haar boek 'De Waarde van Alles, onttrekken of toevoegen aan de wereldeconomie' is erop gericht inzicht te geven in wat economie is, hoe de inrichting ervan afhankelijk is van ideologie en hoe dat samenhangt met een eerlijke en duurzame samenleving.

Hoofdstuk 1 geeft een beknopte **geschiedenis van het begrip waarde**. Beschreven wordt hoe de economen in de 17e en 18e eeuw (Mercantillisten, Fysiocraten en Klassieken) het begrip hebben geconcretiseerd. MM schetst hoe de economie aanvankelijk ging over de waarde van land als productiefactor voor voedsel en andere gewassen. Daarna werd dit uitgebreid naar arbeid en kapitaal. De prijs van een goed of dienst weerspiegelde de waarde, en die waarde kwam voort uit wat werkelijk werd toegevoegd.

Hoofdstuk 2 gaat over de 19de eeuw. Er wordt voortgegaan op de ontwikkeling van het economisch begrip waarde door de '**marginalisten**' (w.o. de neoklassieken). Hierin wordt een fundament gelegd voor het betoog over de evolutie van het waardebegrip. MM onderscheidt 'waarde toevoegen' en 'waarde onttrekken', en dit verschil is (dan nog) helder en logisch.

Hoofdstuk 3 gaat over de ontwikkeling van de **nationale rekeningen**. Met name wordt ingegaan op productie ('*output*') en hoe alles - waarin gehandeld kan worden en 'beprijsd' is - nu meetelt als productief en waardetoevoegend. Dit alles is onderdeel van het bruto binnenlands product (BBP). Ook geeft het inzicht in hoe economische actoren erin zijn geslaagd om waarde-onttrekkende activiteiten in het BBP opgenomen te krijgen.

Hoofdstuk 4 beschrijft de opkomst van de **financiële sector** en hoe deze sinds het midden van de vorige eeuw als 'productief' wordt gedefinieerd. Werd die eerst nog gezien als onproductief en alleen faciliterend om het ene product om te zetten in een ander product, tegenwoordig betalen we voor deze dienst, is deze geprijsd en daarmee productief en waarde toevoegend. De sector evolueerde van puur dienstverlenend naar producerend, dat wil zeggen een sector waarin nieuwe creatieve producten, zoals derivaten die tussen financiële instellingen onderling worden verhandeld. Hoe meer daarin wordt gehandeld, hoe groter het BBP. MM is van mening dat dit soort diensten geen waarde aan de economie toevoegt en daarmee niet in het BBP behoort te worden opgenomen.

Hoofdstuk 5 behandelt de opkomst van het '**Casino Kapitalisme**' en daarmee de vraag in hoeverre actoren daar risico lopen en 'verdienen' wat ze krijgen. Omdat we waarde toekennen aan activiteiten die juist waarde onttrekken, ontwrichten we de samenleving. Sterker nog: waarde onttrekken levert een hoge prijs op. MM illustreert dit door te stellen dat bankiers niets toevoegen aan de reële economie, maar tegelijkertijd tonnen verdienen. Tegelijkertijd neemt de ongelijkheid toe, stagneert de groei en blijven innovaties uit. De top van het bedrijfsleven verrijkt zichzelf ook door te besluiten de winsten te gebruiken om aandelen terug te kopen. Daardoor stijgt de waarde van de aandelen, zijn aandeelhouders tevreden en krijgt de CEO op zijn beurt toestemming om zijn inkomen verder op te krikken. Dit alles in plaats van de winst te investeren in onderzoek en innovatie; derhalve zaken die de samenleving niet ten goede komen.

Hoofdstuk 6 gaat over het **maximeren van aandeelhouderswaarde** en de besmetting van de gehele economie door de financiële sector. Tot de jaren '80 gold dat alle andere stakeholders, zoals werknemers, klanten en leveranciers, beloning (in geld en goederen) ontvingen zonder enig risico te lopen, en derhalve de aandeelhouders alle risico's liepen. Sindsdien wil de 'risicodragers' beter beloond worden. Daardoor gaat tegenwoordig de kortetermijnwinst voor de aandeelhouders boven het langetermijnvoordeel voor het bedrijf. Volgens MM is het onttrekken van waarde inmiddels endemisch voor de westerse samenleving. Winstmaximalisatie en het zo ver mogelijk opstuwende van de aandeelhouderswaarde heeft het bedrijfsleven in zijn greep. De hele samenleving is '**gefinancieerd**', dat wil zeggen: alles wordt in de reële economie in marktwaarde, in prijs uitgedrukt. Met andere woorden als de prijs hoog is, is de waarde ook hoog. Deze wetmatigheid van de vrije markt wordt door MM doorgeprikt. Immers de bedrijfstakken, waarin het meest wordt verdiend, voegen geen of - naar verhouding van de verdienste - (te) weinig toe aan de samenleving. Tegelijkertijd is de waardering voor degenen die waarde toevoegen laag.

Hoofdstuk 7 gaat over de relatie 'risico nemen' versus 'voordeel ontvangen', met **innovatie** als leidraad, waarbij innovatie geldt als een van de grootste risico's voor bedrijven). Een feit is dat om die reden het risico vaak wordt genomen door de overheid, in de vorm van start-up leningen, subsidies en investeringen in wetenschappelijk onderzoek, waarna venture capital en private equity 'instappen' en er 'met de buit vandoor gaan'. Door ook nog eens alle innovaties in patenten vast te leggen kunnen andere partijen daar niets mee. Daarmee versterkt het systeem van intellectuele eigendomsrechten de positie van gevestigde instellingen en remt het de innovatie af. Ondernemers en durfkapitalisten kunnen zich ten onrechte profileren als het meest dynamische element van de economie, terwijl ze ook waarde onttrekken. Zo zijn Google en Uber platforms en netwerken die waarde onttrekken ten koste van bijvoorbeeld de chauffeurs, die er minder door verdienen. Dit geldt ook voor farmaceuten, die torenhoge medicijnprijzen rekenen, die in geen verhouding staan tot de waarde die ze toevoegen en voor techbedrijven die met een claim op innovatieve kracht de facto profiteren van overheids- en publieke gelden. Door het gebruiken van door anderen geproduceerde goederen of diensten strijken deze partijen de winst op en onttrekken zij waarde.

Hoofdstuk 8 beschrijft de **waardescheppende rol** van de overheid. MM pleit voor een herwaardering van de rol van de overheid. Zij stelt dat de overheid 'groot(s)' moet denken (overheid VS ging onder Kennedy naar de maan) en met visie grootschalig problemen aanpakken. Het gebrek aan geloof in productieve overheid werd self-fulfilling prophecy, waardoor de overheid niet meer in zichzelf investeerde. In dit kader vraagt MM zich af waarom de overheid, of eigenlijk de hele publieke sector - waar hard werken en het beste willen voor iedereen voorop staat - daarvoor nooit wordt beloond? Nu wordt de overheid weggezet als saai, bureaucratisch en onproductief, terwijl deze juist veel waarde aan de samenleving toevoegt in de vorm van risicovolle investeringen, innovaties en welzijn.

Hoofdstuk 9 MM concludeert dat een echt debat over 'waarde(creatie)' ons denken over de economie op een hoger plan kan brengen. De kern van haar betoog is daarmee terug bij het oorspronkelijke **waardebegrip**: wat voegt nu echt wat toe? Onderwijs is gratis, en daarmee onproductief en dus waardeloos; derivatenhandel is geprijsd en daarmee waardevol. Is dat hoe we de economie willen zien? MM stelt dat door het opnieuw definiëren van waarde(creatie), we effectievere programma's kunnen maken voor verandering, **groene groei** kunnen bewerkstelligen en **ongelijkheid** kunnen aanpakken.